

Esimene

Mina mäletan Leidat sellisena - esimesena. Kuid mitte esimesena eesti filmikunstis, mida ta kahtlemata ka oli, vaid esimesena, kes mulle "Tallinnfilmis" vastu tuli, kui ma 1997. aastal sinna saabusin. Seda enam, et tegelikult polnud ta esineme, see oli hoopis üks mees, hästi viisakas, kes mind märkas, nägi, et olen uus ja andis käe. See oli temast tore, aga teda ma ei mäleta, ei mäleta isegi nime. Hoopis Leida on meeles, tema oli esimene, kes mulle vastu tuli ja tere ütles.

See on seda rohkem imekspandav, et mul on Leidast meeles see, et ta mulle ükskord haiget tegi. Päris sügavalt kohe. Aga ma ei heida seda talle ette, sest ta kaitses seda, mis oli talle kõige kallim, oma filmi. "Kõrboja peremees", mille toimetaja ma olin. Ma pidin kirjutama annotatsiooni. See on lühikokkuvõtte, tegelikult väga segane žanr, viie-kuue reaga peab ära ütleva, millest film räägib, ja mingi suurem mõte veel lisaks. Millest film just mitte alati ei räägi, aga mille peab lihtsalt välja mõtlema, sest nii tahab režissöör. Leidaga seda hirmu polnud, et oleks tulnud luisata (seda oleksin ma meelsasti teinud), tema filmid täpselt need olidki, millest ta mõtles, kuid mitte alati ei osanud kirjutada, kirjutamine lihtsalt polnud tema amet. Tema amet oli näha, mõelda ja muretseda. Võib öelda, et Leida oli professionaalne muretseja. Kui mina kusagil üheteistkümne ja ühe vahel (toimetajatel oli piiramatu tööaeg, mis tähendas seda, et piirasid seda enda kasuks) studiosse tulin, oli Leida seal juba ees, istus toimetuse ukse taga punases tugitoolis ja muretses. Ja suitsetas. Leida suitsetas palju, kui ma seda kirjutan, näen ma Leida käsi, sõrmi, mis sigaretiotsa muljuvad ja paber krudiseb. See on professionaalsete suitsetajate liigutus, mõnikord võivad nad olla ka muretsejad. Tema nägu läks siis lapiliseks, valged laigud olid suuremad kui punased, neid nägi isegi siis, kui tuba oli paksult suitsu täis, sest toimetuses oli teisigi, kes suitsetasid. See oli lihtsalt selline töö, kui seda tegid, pidid suitsetama, kui ka muidu ei suitsetanud.

Ma kirjutasin selle annotatsiooni õhtul kodus valmis, otsisin filmi toimikutest mõned katked välja ja sobitasin kokku. Need olid enamuses kõik Leida enda mõtted ja lausungid, mida ta oma filmi vääriliseks oli pidanud. Katsusin hoida neutraalset tooni, sest teadsin, et Leidale ei pruugi see meeldida, kui toimetaja oma stiili näitama hakkab. Häda oli muidugi ka selles, et ma vist ikka tahtsin kangesti kirjanikuks saada, tegin päevikusse mingeid meeleheitlikke sissekandeid, nutsin saatuse ja talendi täieliku puudumise pärast. Tollal oli nii, et ametlik dokument oli ametlik dokument, see ei sallinud mingit improvisatsiooni ega teisitiütlemist (mõtlemisest rääkimata, see oli suisa ohtlik), tema tahtis järjepidevust, seda, et temas sisalduks nagu inimese geenis kogu informatsioon sellest, mis oli olnud enne. Seda silmas pidades ja meeles hoides tegin ma tol õhtul oma elu parima dokumendi.

Leida luges selle järgmisel päeval läbi (toimetuse toas, ma näen, kus ta seisab ja kuidas plekid

ilmuvad põskedele). Luges läbi. "Võta," ütles ta uksest sisse tulnud Arvo Valtonile, "võta ja vaata, kas on...kirjaoskamatu". Nii ta ütleski - kirjaoskamatu, Eesti keeles ei saagi teisiti öelda, aga Leida seda ei teadnud, keel rääkis oma eest ja paljastas selle, mis ta minust arvas. Kirjaoskamatu kirjanik! Arvo Valton luges minu kirjutise läbi. "On küll." See tähendas, et käib kah, tal oli meelest läinud, kuidas Leida küsis, kui nüüd tagantjärele mõelda, poleks saanud sellele üldse vastata. Aga mõte oli positiivne, oskab kirjutada küll, jäta ta rahule, hakkab muidu veel tõnnima. Ma ei tea, kas see just nii hull oli, nagu ma praegu kirjutan, aga teen seda meelega, siis saab paremini aru, milline oli Leida ja kuidas ta kaitses talle kõige kallimaid, oma lapsi, oma filme.

Selle vahejuhtumi rääkisin ma ühel tema sünnipäeval kõikide ees ära, aga ma ei saanud aru, kas ta seda mäletas või mitte, tema puhul olid kõik välised reaktsioonid ühetaolised. Leida elu käis sissepoole, ta küll rääkis palju ja meelsasti, aga tema sõnad polnud alati adekvaatsed sellega, mis sees toimus.

Ükskord tuli ta Moskvast, ka seal pidi oma filmi kaitsmas käima, minusuguseid seal polnud, seal olid kõik professionaalid, nad tundsid asja ära ja võisid stsenaariumit lugematagi öelda, kas film tuleb hea või halb.

"Ma ütlesin ühe venekeelse sõna valesti", ütles Leida ja mulle tundus, et tal oli selle üle hea meel. See oli mingi väljendus, mingi väga väike viga, kuid selle järgi võis öelda, et eksija pole vanelane. Leida oli Venemaal sündinud, vene keelt oskas ta paremini, pärast eestisse tulekut õppis ta küll keele ära, rääkis soravalt ja kirjutas, aga kui keegi teine kirjutas (nagu mina), siis andis ta selle teistele kontrollida. Et kas on ikka õige eesti keel.

"Kõrboja peremehe" ajal oli mul Leidaga veel teinegi konflikt. Mina tahtsin, et film tuleks parem, tema aga tahtis, et film jääks samaks, tema omaks. Ma nägin selgesti, et filmi saaks lühendada, lõigata välja need lõputud tammsaarelikud targutused, koondada pilt selle iva ümber, mis tegelastel teineteisele on öelda. Kuid Leida seda ei tahtnud, tal oli suur respekt Tammsaare vastu, toimetuse toas arutleti iga sõna ümber hea mitu tundi, film aga ootas ja ootas oma sündi, kuni lõpuks sündiski sellisena, armsa, kuid unisena. Mind vabandab välja see, et ma hakkasin siis esimest korda tajuma, mis asi see film üldse on ja mida temaga teha saab. Aga ma unustasin ära, et mitte mina ei tee filmi, vaid tema, Leida. Ma olin kohe täitsa vihane, et kuidas ta ei näe ega taha filmi paremaks teha.

Järgmisel päeval sain Rekkori käest noomida, ta andis mulle mõista, et olen oma volitused ületanud. Kokku kahel korral tuli Leidal oma filmi minu eest kaitsta. See kulus mulle ära, aga ei parandanud mind karvavõrragi.

Simmi "Ideaalmaastikus" on stseen, mille panin kokku nii, et algus on lõpp ja lõpp on algus ja kohe oli pinges olemas, seda aga oldi juba tükk aega taga otsitud ja mitte leitud. Minu arvates ümbermonteeritud komissar (Komissaarov) oli korrapealt aktiivne kommunist, mitte sõbralik nõuandja. Järgmisel päeval oli see peatoimetajal teada ja minul peapesu soolas. Olgu need näited

toodud selleks, kui hullupööra ja kiivalt filmitegijad oma loomingut minusuguse hullu eest kaitsevad.

Leidat aga jäängi mäletama sellisena - igas mõttes esimesena.

Toomas Raudam